

Akwụkwọ Daniel — Nọmba Iri Anọ na Isii

Ezumike na Mmeghari Ahụ

Jeff Pippenger

2024-01-10

Ònye ka ọ ga-akuziri ihe omuma? Ònye ka ọ ga-eme ka ọ ghọta ozizi? Ndị a napuru ara ehi, ndị a doputara n'ara nne. N'ihina na iwu ga-adikwasị iwu, iwu n'elu iwu; ahiri n'elu ahiri, ahiri n'elu ahiri; ntakiri ebe a, ntakiri ebe ahụ: N'ihina na ọ ga-eji ebugbere onu na-asu nsu na asusu ozọ gwa ndi a okwu. Ndi o siri ha, Nke a bu izu ike, nke unu ga-eji mee ka onye ike gwuru zuo ike; nke a bukwa ume oheru: ma ha ekweghi inu. Ma okwu nke Onyenwe anyi biakwutere ha di ka iwu n'elu iwu, iwu n'elu iwu; ahiri n'elu ahiri, ahiri n'elu ahiri; ntakiri ebe a, ntakiri ebe ahụ; ka ha wee jee, daa azu, gbajie, nwee onya, ma e jide ha. Ya mere nu okwu nke Onyenwe anyi, unu ndi na-akwa emo, ndi na-achi ndi a no na Jerusalem. N'ihina na unu asiwo, Anyi emeela ogbugba ndu na onwu, anyi na ala mmuo agbakotala nkwekorita; mgbe ihe otiti na-asofupu ga-agafe, o gaghị abiakwasị anyi: n'ihina na anyi emeela ugha ebe mgbaba anyi, n'okpuru okwu ugha ka anyi zoro onwe anyi: Ya mere otu a ka Onyenwe Chineke kwuru, Lee, ana m etinye na Zayon nkume dika ntoala, nkume a nwalere anwa, nkume nkuku di oké onu ahia, ntoala siri ike: onye kwere ekwe agaghị eme oso oso. Ikpe kwa ka m ga-eme ka o buru eriri atu, ezi omume ka o buru plomet: aku mmiri igwe ga-ekpochapu ebe mgbaba nke ugha, mmiri ga-ejubigakwa ebe nzuzo ahụ oké. A ga-emekwa ka ogbugba ndu unu na onwu ghara idi ire, nkwekorita unu na ala mmuo agaghị eguzo; mgbe ihe otiti na-asofupu ga-agafe, mgbe ahụ a ga-azopia unu site n'aka ya. Aizaya 28:9–18.

N'afọ 1863, ndi ikom nleli ahụ bu ndi chiru Jerusalem malitere oru na-aga n'ihu nke ikpuchi ola di oké onu ahia Miller ma jiri mkpuru ego adigboroja na ola adigboroja dochie ha. N'ime ime nke a, ha "gbara ndu na onwu ndu," ha mere "ughu" ka o buru "ebe mgbaba" ha, ma "zoo" onwe ha "n'okpuru aghughu." Ma a ga-anwale ha site n'ozu nke ubochi ikpeazu banyere "izu ike" na "ime ka ume di oheru," nke Pita kwuru okwu ya n'akwukwo Oru Ndiozi.

Ma ihe ndi ahụ, bu ndi Chineke buru uzọ gosi site n'onu ndi amuma ya nile, na Kraist ga-ata ahuhu, ka O mezuwo otu a. Ya mere, chegharianu, laghachikwanu, ka e wee hichapu mmehie unu, mgbe oge ume oheru ga-esi n'ihu Onyenwe anyi bia; ma O ga-ezite Jisos Kraist, onye e kwusara unu banyere ya na mbu: Onye eluigwe ga-anabata ruo mgbe oge mweghachi nke ihe nile ga-abia, nke Chineke kwuru site n'onu ndi amuma ya di nsọ nile kemgbe uwa bido. N'ihina na Mozis n'ezie siri ndi nna ochie, Onye-amuma ka Onyenwe unu Chineke ga-eme ka o bilie n'etiti unu site n'aka umunna unu, dika mu onwe m; onye ahụ ka unu ga-anu n'ihe nile o buka o ga-agwa unu. O ga-erukwa na mkpuruobi o buka nke na-agaghị anu onye-amuma ahụ, a ga-ebibi ya n'etiti ndi mmadu. Ee, ndi amuma nile kwa, malite n'aka Samuel na ndi soro ya n'azu, ka otutu kwuru okwu, bukwaara amuma gbasara ubochi ndi a. Oru Ndiozi 3:18–24.

Pita na-akowa na ndi amuma niile kwuru banyere oge nke inweta ume oheru na mmiri ozuzo ikpeazu, ma Aizaya na-akowaputa otu ahụ nke na-aju oge ikpeazu nke inweta ume oheru nke na-eme na njedebe nke ikpe nchoputa, mgbe a na-ehichapu mmehie ma mmiri ozuzo ikpeazu

na-ada. N’oge ahụ, òtù ahụ nke meworo ọgbugba ndụ nke ọnwụ nke Aizaya na-ekwu maka ya, dika Pita siri kwuo, “a ga-ebibi ya n’etiti ndị mmadụ.” Sister White na-ekwuputa ugboro ugboro kpomkwem banyere oge a nke izu ike na inweta ume ọhụrụ nke Aizaya.

“Mmụọ-ozị ahụ nke jikọtara onwe ya n’ikpọsa ozị nke mmụọ-ozị nke atọ ga-eme ka ụwa dum mụọ ihè site n’ebube ya. A na-ebu amụma n’ebe a banyere ọrụ ga-eru ụwa nile ma burukwa nke ike ya na-adighi ahukebe. Mmeghari mbata nke afọ 1840–44 bụ ngosiputa di ebube nke ike Chineke; e buuru ozị mmụọ-ozị nke mbụ ruo n’ebe ọrụ mgbasa-ozị ọma ọ bụla di n’ụwa, ma n’ufodu mba e nwere mmasi okpukpe kasinu e nweturula n’ala ọ bụla kemgbe Ndozighari nke nari afọ nke iri na isii; ma ndi a ga-akarị site n’oké mmeghari ahụ nke ga-adi n’okpuru ido aka ná ntị ikpeazu nke mmụọ-ozị nke atọ.

“Ọrụ ahụ ga-adi yiri nke ubochi Pentikost. Dika e nyere ‘mmiri mbu,’ n’iwusa Mmụọ Nso na mmalite nke ozioma, iji mee ka mkpuru ahụ di oké onu ahia puputa, otu a ka a ga-enye ‘mmiri ikpeazu’ na njedebe ya maka ime ka owuwe ihe ubi chara acha. ‘Mgbe ahụ ka anyi ga-ama, ma ọ buru na anyi anogide n’ima Onyenwe anyi: ọpupu Ya akwadebewo dika ututu; Ọ ga-abiakwutekwa anyi dika mmiri ozuzo, dika mmiri ikpeazu na mmiri mbu n’elu ụwa.’ Hosea 6:3. ‘Ya mere, nrijanu onu, unu umu Zaijon, nriakwanu onu n’ime Onyenwe unu Chineke: n’ihi na O nyewo unu mmiri mbu n’oke kwesiri ekwesị, Ọ ga-emekwa ka mmiri zoooro unu, mmiri mbu, na mmiri ikpeazu.’ Joel 2:23. ‘N’ubochi ikpeazu, ka Chineke kwuru, M ga-awusa Mmụọ M n’elu anu ahụ niile.’ ‘Ọ ga-erukwa, na onye obula nke ga-akpoku aha Onyenwe anyi ka a ga-azoputa.’ Ọrụ Ndiozi 2:17, 21.”

“Ọrụ ukwu nke ozioma agaghi akwusi n’ihu ngosiputa nke ike Chineke nke di ala kariya nke kpuru akara mmalite ya. A ga-emezukwa amuma ndi e mezuru n’iwusa mmiri ozuzo mbu n’oge mmeghe nke ozioma ozo n’ime mmiri ozuzo ikpeazu n’oge mmechi ya. Lee ‘oge nke ume ọhuru’ nke onyeozị Pita lere anya n’ihu mgbe ọ siri: ‘Ya mere, chegharianu, laghachikwutekwanu Chineke, ka e hichapu mmehie unu, mgbe oge nke ume ọhuru ga-esi n’ihu Onyenwe anyi bia; Ọ ga-ezikwa Jizos.’ Ọrụ 3:19, 20.” The Great Controversy, 611.

A nwale ahụ dabeere n’usoro ọrụ nke mmiri ozuzo nke ikpeazu, dika e si anochi ya anya dika “ahiri n’ahiri.” A na-ebunye ozị nnwale ahụ site n’aka ndi nche bu ndi nke “asusu ozo,” ndi a na-anochi anya di ka ndi nwere “egbugbere onu na-asu nsu.” Ozị nnwale nke mmiri ozuzo nke ikpeazu ga-ebunyere site n’aka ndi nche ndi a na-akuzibeghi n’usoro ọrụ nke Protestantism nke dapuru n’ezi okwukwe na nke Katolik, nke Adventism anabatala n’ime akuko ihe mere eme ya nile nke nnupuisi.

“Oge ahụ adighi anya mgbe onwunwa ahụ ga-abiakwute mkpuruobi obula. A ga-akpali anyi ka anyi nata akara nke anu ohia ahụ. Ndi, nzokwu site na nzokwu, enyefeworo onwe ha n’ihe ụwa na-achọ ma kwekọ n’omenala nke ụwa agaghi ahụ ya di ka ihe siri ike inyefe onwe ha n’aka ochichi di, kama idobe onwe ha n’ikwa emo, mkpari, iyi egwu mkporo, na onwu. Asompi ahụ di n’etiti iwu Chineke na iwu mmadu. N’oge a ka a ga-ekewapu olaedo na aja adighi ocha n’ime nzuko. A ga-amata n’ezie odonso Chineke nke bu eziokwu, di iche na ngosiputa ya na ihe icho mma ya na-enwu enwu. Otutu kpakpando nke anyi toro n’ihi nchaputa ha ga-emesia nyuo n’ochichiri. A ga-ebupu ahia akoro di ka igwe ojii n’ifufe, obuna site n’ebe anyi na-ahu naani ebe a kwaturu oka wit bara uba. Ndi niile na-eyikwasị onwe ha ihe

ịchọ mma nke ebe nsọ, ma ha eyikwaghị ezi omume Kraịst, ga-apụta n'ihere nke igba ọtọ nke onwe ha.”

“Mgbe e gbuturu osisi ndị na-amighị mkpuru dika ndị na-eme ka ala buru ihe efu, mgbe a kpoputara igwè mmadu dī ukwu nke umunna ugha iche n'etiti ezi umunna, mgbe ahụ, a ga-eme ka ndi zoro ezo puta ihè n'ihu mmadu, ha ejikwa hosana guzoro n'okpuru okoloto nke Kraịst. Ndi bubu ndi ujo na ndi na-enweghi ntukwasị obi n'onwe ha ga-ekwuputa onwe ha n'ihu oha n'aka Kraịst na eziokwu Ya. Ndi kacha adighi ike ma na-ala azu n'ime nzuko ga-adị ka Devid—ndi dī njikere ime ihe ma nwee obi ike ime ya. Ka abali si emi emi kariya nye ndi nke Chineke, ka kpakpando si enwu ihè kariya. Setan ga-akpagbu ndi kwere ntukwasị obi ahụ nke ukwu; ma, n'aha Jizos, ha ga-aputa kariya ndi mmeri. Mgbe ahụ ka nzuko Kraịst ga-aputa dī ka 'onye mara mma dika onwa, onye doro anya dika anyanwu, dikwa egwu dika agha nwere okoloto.’”

“Mkpuru eziokwu ndi a na-agma site n'oru mgbasa ozi ndiozi ga-epu mgbe ahụ, too okooko ma mja mkpuru. Mkpuruobi ga-anabata eziokwu ahụ, ndi ga-anagide mkpagbu ma too Chineke na ha puru ita ahuhu n'ih Jisos. 'N'awa unu ga-enwe mkpagbu: ma nwee obi ike; emeriela m uwa.' Mgbe ihe otiti ahụ na-ejuru okè ga-agafe n'awa, mgbe ihe ifufe ichicha oka na-ehicha ebe izo oka Jehova, Chineke ga-abu enyemaka nke ndi Ya. A puru ibuli mmeri Setan ndi o nwetara elu n'ebe dī elu, ma okwukwe nke ndi dī ocha ma dī nsọ agaghị ada mba.”

“Iaija weputara Ilaisha n'ogu ugbo ma tukwasị ya uwe-nwuda nke nsopuru ya. A kporo ndi mmuta na ndi nwere okwa dī elu oku ka ha ruo nnukwu oru a dī nsọ ma dī aru; a si na ha diriworo nta n'anya onwe ha ma tukwasị Onyenwe anyi obi n'uju, O gaara asopuru ha site n'iji ha buru okoloto Ya n'onu mmeri ruo n'ime mmeri. Ma ha kewapuru onwe ha n'ebe Chineke no, nyere onwe ha n'okpuru mmeto nke uwa, Onye-nwe-anyi wee ju ha.”

“Otutu ebuliwo sayensi elu ma tufuo ihu Chineke nke sayensi. Nke a abughi otu o si dī n'ulo-nzuko n'oge ya kacha dī ocha.

“Chineke ga-aru oru n'oge anyi nke mmadu ole na ole naani ha na-atu anya ya. O ga-ebuli ma bulie n'etiti anyi ndi a na-akuziri kariya site n'ite mmanu nke Mmuo Ya kariya site n'ozuzu mputa nke uloru mmuta sayensi. A gaghi-ele uloru ndi a anya n'uzo nleli ma o bu maa ha ikpe; Chineke hiwere ha, ma ha puru inye naani ntozu mputa. Chineke ga-eme ka o puta ihè na O dighi adabere n'aka ndi mmadu na-amu akwukwo, ndi ji onwe ha kporo ihe.” Testimonies, volume 5, 81, 82.

“The otiti nke juputara okè” bu akara nke iwu Sode, nke na-amalite n'oge ala oma jijiji ukwu nke Mkpughe iri na otu. O na-anochi anya oge ule nke iwu Sode na-aga n'ihu n'usoro ya.

“Mba ozo nile ga-eso ihe atu nke United States. O bu ezie na o na-ebute uzo, ma otu nsogbu ahụ ga-abiakwasị ndi anyi no n'akuku uwa nile.” Testimonies, volume 6, 395.

Tupu ozugbo iwu Sode ahụ abia, a na-asachapu mkpuru ego adigboroja nke nro Miller puo n'uzo windo, dika a na-awupu ndi Adventist Laodisia n'onu nke Onyenwe anyi. Mgbe ahụ ka a na-ebuli nzuko ahụ elu dika okoloto, “mara mma dika onwa, doro anya dika anyanwu, ma dī egwu dika agha nwere okoloto.” Ozi Aizaya nke si n'“asusu ozo” na “egbugbere onu na-asu nsu” aputa,

na-anochi anya ndi e weliri elu ma kpolitekwá, ndi a na-akuziri site n'ite mmanu nke Mmuo Ya kariá site n'ozuzu mputa nke ulooru mputa sayensi. Ndi onunu mmányá nke Ifrem adaghi ule nke "ahiri n'elu ahiri," n'ihu na amamihe nke ndi amamihe ha alala n'iyi. Amuma aghowo nye ha dika akwukwo e mechiri emechi.

Akuko ihe mere eme ahụ, nke di ka Pita si kwuo, ndi amuma niile kemgbe Samuel ekwuwo banyere ya, na-enye otutu ihe atu banyere mbibi nke ndi Adventist ndi juru ozi mmiri ozuzo ikpeazu ahụ, ma onwu anu ahụ abughi ihe ha na-ata ahuhu n'iwu Uka Sonde, kama o bu onwu ime mmuo nke so ya bu imata eziokwu nke ibu ndi furu efu ruo mgbe ebighi ebi, dika e si anochi anya ya n'ime umu agboghó ndi nzuzu, ndi n'akwukwo Amos teta n'ezio kwu ahụ na ha furu efu.

Lee, ubochi ndi ahụ na-abia, ka Onye-nwe Chineke kwuru, na M ga-eziga unwu n'ala, o bughi unwu achicha, o bughikwa akpiri ikpo nku maka mmiri, kama o bu nke inu okwu di iche iche nke Onye-nwe: Ha ga-awagharikwa site n'otu oké osimiri ruo n'oké osimiri ozo, sitekwa n'ugwu ruo obuna n'owuwa anyanwu, ha ga-agba oso ebe a na ebe ahụ icho okwu Onye-nwe, ma ha agaghi ahụ ya. N'ubochi ahụ umu agboghó mara mma na umu okorobia ga-ada mba n'ihu akpiri ikpo nku. Ndi na-anu iyi site na mmehie Sameria, na-asi, Chi gi, Dan, di ndu; na, Uzó Biashiba di ndu; obuna ha ga-ada, ha agaghi ebilikwa ozo ruo mgbe ebighi ebi. Amos 8:11-14.

Mgbe o kwusiri banyere awa nke iwu Sonde site n'iji akara nke "otiti na-ajuputa oké," Aisaja na-agwa okwu banyere ujo na nchekasi na-aga n'ihu nke ndi ha na onwu gbara ndu.

A ga-emebikwa ogbugba-ndu unu na onwu, nkwekorita unu na ala mmuo agaghikwa eguzo; mgbe ihe-otiti juputara nke na-asoputa ga-agafe, mgbe ahụ a ga-azopia unu n'okpuru ya. Site n'oge o ga-apu, o ga-ajide unu: n'ihu na ututu ruo ututu ka o ga-agafe, ehie na abali: ma o ga-abu naani ihe njujanyá ighota akuko ahụ. Aisaja 28:18, 19.

Mgbe ahụ, nghota banyere mmuba nke ihe omuma nke ola Miller nochiri anya agaghizi adi, ma "nghota" nke akuko banyere oga aghara iwu Sonde na-aga n'ihu ga-eme ka a mata na agbukwala ogbugba ndu ha na onwu. Ndi zoro onwe ha "n'okpuru ugha" ga-amata mgbe ahụ na "Onyenwe anyi Jehova" atunyela "na Zayon nkume maka ntoala, nkume a nwalere anwa, nkume nkuku di oké onu ahia, ntoala siri ike," ma o ga-abula oge agafewo. A ga-asachapukwa ugha ndi ahụ niile ha zoro onwe ha n'okpuru ha ka ha na-aga n'ihu n'akuko ihe mere eme. Otutu n'ime ugha ndi ahụ doro anya, a puru ihu ha mfe n'ohu nke Osimiri Ulai.

Ndi Millerite, n'ikwado nghota ha banyere Daniel isi nke abuo, kporo alaeze ndi di na Daniel asato di ka otu alaeze ndi ahụ e ji nochite anya ha n'isi nke asaa. Ihe di iche n'etiti isi abuo a bu na isi nke asaa na-anochite ihe ndoro ndoro ochichi nke alaeze ndi ahụ, ebe isi nke asato na-anochite ihe okpukpe nke alaeze ndi ahụ. N'ihu nke a, a na-egosi Daniel isi nke asato site n'okwu metutara ebe nsó.

Isi nke asato nke Daniel ji nochianya ebe nsó gosiputa alaeze di iche iche, ma nochianya ebe nsó o bula e gosiputara n'isi ahụ bu nke e meruru emeru; si otu a na-egosi odiche di n'etiti ezi okpukpe nke Kraist na okpukpe ugha nke Setan. Ebule bu anumanu a na-eji achu aja n'ebe nsó nke Chineke, ma aja o bula nke ebe nsó ahụ ga-abu nke zuru oke. Ebule ahụ di n'isi nke asato erughi eru iji buru

àjà n'ebe nsò nke Chineke, n'ihì na mpi ya abụọ abughị otu.

Mgbe ahụ, eweliri m anya m elu, m wee hụ, ma lee, otu ebule guzo n'ihu osimiri, nke nwere mpi abụọ: mpi abụọ ahụ dị elu; ma otu dị elu karịa nke ọzọ, nke dị elu karị pụtara ikpeazụ.
Daniel 8:3.

A gaghị ekwe ka ebule nwere mpi abụọ nke ogologo ha dị iche buru onyinye n'ebe nsò Chineke, ma ihe nnọchianya ahụ abughị nke ezi okpukpe Chineke; ọ bụ nke okpukpe aghughò Setan, ya bụ, ikpere arụsị. Alaeze ọzọ sochirinụ ka e ji ewu nnọchia anya, nke bụkwa onyinye ebe nsò, ma ọzọkwa, a meruru ewu ahụ, n'ihì na o nwere otu mpi n'etiti anya ya abụọ, nke na-enweghị nha nhata nke izu-okè a na-achọ n'onyinye ebe nsò.

Ma ka m nọ n'echiche, le, otu ewu-nwoke si n'ọdida anyanwụ bịa n'elu ụwa dum, ma o metughị ala aka; ewu ahụ nwekwara mpi a ma ama n'etiti anya ya. Daniel 8:5.

N'ikpeazụ, mpi ewu ahụ gbajiri, meekwa mpi anọ pụta, nke a kwa mere ka ọ ghara iru eru ibu onyinye n'ulo nsò Chineke.

Ya mere, ewu nwoke ahụ tolitere nke ukwu: ma mgbe ọ dị ike, e gbajiri nnukwu mpi ahụ; ma n'ọnọdụ ya pụta mpi anọ ndị a ma ama, chere ihu n'ebe ifufe anọ nke eluigwe dị. Daniel 8:8.

Isi nke asatọ nke Daniel na-amalite n'enweghị ka e jiri akara-anọchi anya alaeze Babilon kpọọ ya aha. E guzobeworị Babilon, bụ alaeze mbụ nke amụma Akwukwọ Nsọ, n'uzọ Akwukwọ Nsọ si dị, n'elu ndị àmà abụọ nke isi nke abụọ na isi nke asaa; ma n'isi nke asatọ, e zoro Babilon n'uche ka e wee gosi nke ọma àgwà amụma ahụ nke ọchịchị papacy n'inata ọnya na-egbu egbu nke a ga-emesia gwọọ kpamkpam. N'oge dị n'etiti ọnya ya na-egbu egbu ahụ ruo mgbe e gworo ya, e zoro papacy, ma ọ bụ chefuo ya, n'amụma. E gosikwara izo ahụ site n'ime ka a wepụ alaeze Nebukadneza, ma mesia weghachi ya ọzọ.

Isi nke asatọ nke Daniel na-amalite site n'itinye akara doro anya nke alaeze nke abụọ, site n'ikpọpụta ebule nke na-anọchi anya alaeze Medo-Peshia; nke a ka ewu mebiri emebi, nke na-anọchi anya alaeze Gris, na-esote. Mgbe ahụ, site n'otu n'ime ifufe anọ ahụ nke mpi anọ nke Gris ahụ gbajisiri buru, Daniel huru otu mpi nta nke na-anọchi anya alaeze nke anọ, ya bụ Rome. Mpi nta ahụ na-anọchi anya akukọ abụọ nke Rome, nke e gosiputara n'amaokwu anọ. A na-anọchi anya Rome nke ndị ọgọ mmụọ site na mpi nta ahụ n'ụdị nwoke, na Rome nke papal site na mpi nta ahụ n'ụdị nwanyi.

Site n'otu n'ime ha ka obere mpi pụtara, nke toro nke ukwu, chee ihu n'ebe ndida, na n'ebe ọwụwa anyanwụ, nakwa n'ebe ala ahụ mara mma dị. Ọ tokwara nke ukwu, ruo n'igwè nke eluigwe; o wee tuda ụfọdụ n'ime igwè ahụ na ụfọdụ n'ime kpakpando ahụ n'ala, zochaa ha. Ee, o mere onwe ya nnukwu ọbuna ruo n'aka onye-isi nke igwè ahụ, sitekwa n'aka ya ka a napuru aja a na-achụ kwa ụbọchị, e wee kwatuo ebe nsò ya. E nyekwara ya igwè agha imegide aja a na-achụ kwa ụbọchị n'ihì mmehie; o wee tuda eziokwu n'ala; ọ ruru ọrụ ya, wee nwee ihe iga nke ọma. Daniel 8:9–12.

Obere mpi nta nke Rom nke na-abanye n'akukọ ahụ n'amaokwu nke itoolu, a na-anọchi anya ya n'usoro nwoke; ma n'amaokwu nke iri, a na-anọchi anya obere mpi nta ahụ n'usoro nwanyi; mgbe

ahụ n'amaokwu nke iri na otu, a na-anọchi anya obere mpi nta ahụ n'usoro nwoke; ma n'amaokwu nke iri na abụọ, a na-anọchi anya obere mpi nta ahụ ọzọ n'usoro nwanyị.

Daniel isi nke asatọ zoro alaeze mbụ, mgbe ahụ, a na-anọchi alaeze abụọ sochirinụ anya dika anụ ọhịa ụlọ nsọ e merurụ emerụ, a na-anọchikwa alaeze nke anọ anya site n'otu mpi. N'uzọ amụma, e merurụ mpi ahụ emerụ, n'ihị na ọ na-apụta dika nwoke, mgbe ahụ dī ka nwanyị, mgbe ahụ dika nwoke, ma emesịa dika nwanyị.

Nwanyị agaghị eyi ihe ọ bụla nke nwoke ji emetuta onwe ya, nwoke kwa agaghị eyikwasị uwe nwanyị: n'ihị na ndị nile na-eme otú ahụ bụ ihe arụ n'anya Jehova, bụ Chineke gi.
Deuteronomi 22:5.

Ngosiputa nke mpi nta ahụ n'udị nwoke, nke Rome ndị ọgọ mmụọ, dī n'amaokwu nke itoolu na nke iri na otu; ebe ngosiputa nke mpi nta ahụ n'udị nwanyị, nke Rome ndị papal, dī n'amaokwu nke iri na nke iri na abụọ. A na-amata okike mpi nta ahụ site n'ilebara okwu Daniel anya n'ogo ederede mbụ, ihe Miller enweghị ike ihụ, n'ihị na naanị Cruden's Concordance ka o ji, ma Cruden's Concordance adighi enye ozi ọbụla banyere asusụ mbụ. Ndị ntughari nke King James Bible matara mgbanwe okike ndi a n'ime amaokwu anọ ahụ, ma ha chekwara okike ndi ahụ n'ime akukụ Akwukwọ Nsọ ahụ, ma ọ buru na i maara ihe i ga-achọ.

Ndị ntughari asusụ ahụ ghotara odiche dī n'etiti obere mpi nwoke na obere mpi nwanyị nke amaokwu itoolu ruo iri na abụọ, ha wee gosiputa odiche ahụ site n'okwu a bụ "it." A na-eji okwu a bụ "it" eme ihe banyere obere mpi ahụ mgbe ọ nọ n'usoro nwanyị ya. Lee Daniel isi nke asatọ, amaokwu nke iri:

O wee too ukwu, ruo ọbuna n'igwè ndi agha nke eluigwe; o wee tuda ufodu n'igwè ahụ na ufodu n'ime kpakpando ahụ n'ala, zokwasikwa ha ukwu. Daniel 8:10.

Ọ "buru ibu," ma "ọ tufuru ala," si otu a kpoputa mpi nta ahụ dika nwanyị ahụ. Amaokwu nke iri na abụọ na-ekwu:

E nyekwara ya otu igwè agha imegide aja a na-achụ kwa ubochi n'ihị njehie; ọ tudakwara eziokwu n'ala; ọ rukwara oru ya, wee nwee ọganihu. Daniel 8:12.

N'amaokwu nke iri na abụọ, a gbakwunyere okwu ahụ bụ "ya," ma ọ naghị anọchi anya nke oma mpi nta ahụ, n'ihị na e ji "ya" na-ezo aka na mpi nta ahụ ugboro abụọ n'amaokwu ahụ dika "o," si otú a na-anọchi anya okike nke nne. O doro anya na ndi ntughari ahụ ghotara odiche okike nke Daniel, ma ha ejighi n'aka ihe Daniel zubere n'ezie, ya mere ha nwara ime ka mpi nta ahụ buru nke nwoke n'okike n'amaokwu ahụ site n'igbakwunye okwu e dere n'akwukwọ mkpuredemede a tughariri "ya," ma nke a anaghị akwado ya site n'okwu Daniel n'onwe ya. Okwu ya na-akowa mpi nta ahụ dika nke nne, ma "o" (mpi nta ahụ nke nne), tubara eziokwu ahụ n'ala, ma "o" (mpi nta ahụ nke nne), mere omume ya ma nwee ọganihu.

N'amaokwu nke itoolu, nkebiokwu ahụ bụ "obere mpi" dī n'usoro okike nwoke, ma ọ na-anọchi anya Rom nke ndi ọgọ mmụọ. Ọ si n'otu n'ime "ifufe anọ" ahụ Alaeze Gris gbazere buru putu. N'amaokwu ahụ, dika akukọ ihe mere eme si kwekọọ, Rom nke ndi ọgọ mmụọ meriri mpaghara

ala atọ ka ọ na-ewere ọnọdu ya n'ocheeze nke ụwa.

Site n'otu n'ime ha ka otu obere mpi siri pụta, nke toro nke ukwu nke ukwu, chere ihu n'ebe ndịda, na n'ebe ọwụwa anyanwụ, na n'ebe ala ahụ mara mma dị. Daniel 8:9.

N'amaokwu nke iri na otu (ebe esemokwu gbasara “ọrụ kwa ụbọchi” na-achọta otu n'ime ebe agha ya kachasi mkpa), a na-anọchi obere mpi ahụ anya dika “ya,” “ya,” na “nke ya.”

Ee, o mere onwe ya ka ọ ruo ọbuna n'ebe Onye-isi nke usuu ndị agha dij; sitekwa n'aka ya ka e wepuru àjà kwa ụbọchi, a tụtakwara ebe nsọ ya n'ala. Daniel 8:11.

Anyị ga-aga n'ihu n'omumụ a n'isiokwu na-esonụ.

“Ụkpuru ọ bụla dij n'okwu Chineke nwere ọnọdu nke ya, eziokwu ọ bụla nwekwara mmetụta ya. Ma nhazi ahụ zuru ezu, n'ime atumatu ya na mmezu ya, na-agba àmà banyere Onye dere ya. Nhazi dij otu a abughị uche ọ bụla ga-enwe ike icheputa ma ọ bụ ikpuzi ya, ma e wezuga uche nke Onye Enweghi Nsọtụ.” Education, 123.